

Natsume Soseki'nin Eserleri Üzerinden Japon Edebiyatı Öğretiminde Ulus Bilinci Kavramının Değerlendirilmesi

Nihan Atlı-Usta

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye

Sorumlu Yazar: Nihan Atlı-Usta, natli@erciyes.edu.tr

Makale Türü: Derleme Makalesi

Kaynak Gösterimi: Atlı-Usta, N. (2021). Natsume Soseki'nin eserleri üzerinden Japon Edebiyatı öğretiminde ulus bilinci kavramının değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17(Özel Sayı 1), 21-30. doi: 10.17244/eku.878725

Etik Not: Araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Bu çalışma, "Derleme Makalesi" olup ayrıca bir etik onay süreci işletilmemiştir.

Evaluating the Concept of Nation Consciousness in Teaching Japanese Literature through the Works of Natsume Soseki

Nihan Atlı-Usta

Department of Eastern Languages and Literature, Faculty of Literature, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Corresponding Author: Nihan Atlı-Usta, natli@erciyes.edu.tr

Article Type: Review Article

To Cite This Article: Atlı-Usta, N. (2021). Natsume Soseki'nin eserleri üzerinden Japon Edebiyatı öğretiminde ulus bilinci kavramının değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17(Special Issue 1), 21-30. doi: 10.17244/eku.878725

Ethical Note: Research and publication ethics were followed. This study is "Review Article"; hence, no proceed an ethical clearance evaluation.

Natsume Soseki'nin Eserleri Üzerinden Japon Edebiyatı Öğretiminde Ulus Bilinci Kavramının Değerlendirilmesi

Nihan Atlı-Usta

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3745-9977>

Öz

Ulus bilincinin oluşumunda, ortak dilin, kültürün ve tarihi olayların etkisi büyüktür. Uzun süre ülkesinin kapılarını kapamış Japonya için modern Japonya'nın temellerinin atıldığı Meiji Dönemi, ulus bilincinin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. “Tek ulus, tek millet” (Tanabe, 2001:398-400) olduğu savunulan Japonya, bu süreçte Batı medeniyetini sindirerek, ulusun ayakta kalmasını sağlamak için “Zengin ülke, güçlü ordu” sloganıyla Batılı ülkeleri tanıyıp onların ilmini ve teknolojisini öğrenme yoluna gider. Bu çalışmada Japonya'nın ulus devlet bilincinin oluşturduğu Meiji Dönemi yazarları dikkate alınarak Japonya'daki edebiyat öğretiminde ulus bilincinin nasıl biçimlendiği incelenmiştir. Japon Eğitim-Kültür-Spor-Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT) açık kaynaklarında yer alan ders müfredatları, ders materyali kılavuzları ve ders kitapları incelendiğinde, ortaokul kitaplarında Natsume Sōseki'nin (1867-1916) *Küçük Bey* (Botchan 『坊ちゃん』), lise kitaplarında *Gönül* (Kokoro 『こころ』) eserlerinin müfredatlarına dahil edildiği gözlemlenmiştir. Eserlerin ders kitaplarına dahil edilen bölümleri incelendiğinde, ortaokul ders müfredatında yer alan *Küçük Bey* eseri ile geleneksel Japon ruhunun bilinci oluşturulurken, lise ders müfredatında yer alan *Gönül* eseriyle modern Japon insanının ruhunun öğretildiği anlaşılmıştır. Ayrıca müfredatın, geleneksel Japon ruhuyla, modern Japon ruhu arasında bir geçiş olacak şekilde düzenlenmesi ile ulus kimlik bilincinin pekiştirildiği düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma ile geniş ölçekte “Edebiyatta Japon Ulus Bilincinin Yansıması”, dar ölçekte ise “Japonya'daki Edebiyat Öğretiminde Ulus Bilinci” üzerine yapılan çalışmalara yeni ve detaylı bir bakış açısı sunulmaktadır.

Makale Bilgisi

Anahtar kelimeler: Edebiyat, Eğitim, Meiji Dönemi, Natsume Sōseki, Ulus bilinci

Makale Geçmişi:

Geliş: 11 Şubat 2021
Düzeltilme: 25 Nisan 2021
Kabul: 16 Haziran 2021

Makale Türü: Derleme Makalesi

Evaluating the Concept of Nation Consciousness in Teaching Japanese Literature through the Works of Natsume Soseki

---

Abstract

Common language, culture, and historical events have a significant influence on the formation of national consciousness. The Meiji Period, which had closed Japan's doors for a long time and when the foundations of modern Japan were laid, plays a vital role in forming national consciousness. Japan, claimed to be "one race, one nation" (Tanabe, 2001: 398-400), digests Western civilization in this process and goes on the path of learning the knowledge and technology of Western countries with the slogan of "Rich country, strong army" to ensure the survival of the nation. Considering the Meiji Period authors when Japan's nation-state consciousness was created, this study examined how nation-consciousness was shaped in Japan's literature education. When the course curricula, course material guides, and textbooks in the open sources of the Japanese Ministry of Education-Culture-Sports-Science and Technology (MEXT) were examined, it was observed that the *Botchan* 『坊ちゃん』 work of Natsume Sōseki (1867-1916) was included in secondary-school textbooks and *Kokoro* 『こころ』 in high-school textbooks. When the sections of the works included in the textbooks were examined, it was understood that while the awareness of the traditional Japanese spirit was created with the work of *Botchan* 『坊ちゃん』 in the middle-school curriculum, the soul of the modern Japanese people was taught with the work of *Kokoro* 『こころ』 in the high-school curriculum. The curriculum was organized as a transition between the traditional Japanese spirit and the modern Japanese spirit, reinforcing the national identity consciousness. This study has brought a new and detailed perspective to studies on a large scale, such as "Reflection of Japanese National Consciousness in Literature" and a narrow scale, "National Consciousness in Teaching Literature in Japan."

Article Info

Keywords: Literature, Education, Meiji Era, Natsume Sōseki, National consciousness

Article History:

Received: 11 February 2021

Revised: 25 April 2021

Accepted: 16 June 2021

Article Type: Review Article

Extended Summary

Common language, culture, and historical events have a significant influence on the formation of national consciousness. The Meiji Period, when the foundations of modern Japan were laid, played an essential role in the formation of national consciousness. In this process, Japan imitated Western civilization and tried to learn western countries' knowledge and technologies with the slogan "Rich country, strong army" to ensure its survival.

Literature, together with the belief in the nation's language, is the field that contributes most to the formation of national consciousness. Compared to other branches of art, literature requires an understanding of language acquisition, ideas, and traditions. Therefore, literature, which has the nature of a resource that contains the social and cultural facts that the society has given birth to, plays an essential role in the construction of national consciousness.

In this study, literature-teaching in the formation of national consciousness in Japan was emphasized. An answer was sought to the question, is national consciousness created with literature education? In answering this question, we have used course curricula, course material guides, and Japanese resources in the open sources of the Japanese Ministry of Education, Culture, Sports, Science, and Technology (MEXT).

When textbooks guides and curricula were examined, it was seen that there were reading passages for learning reading in primary-school books. In secondary-school books, texts are used as lesson materials for students to use words and to understand the meaning of words. At the end of each text, exercises are given such as a "reading guide" and "reading a work and summarizing thoughts about the work." These exercises aim to comprehend the characters' image in the work and encourage students' own ideas.

The Japanese Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT) has set the goal of high-school national language teaching as gaining the foundations of national language skills necessary to live as a member of society. Today, high-school literature courses are subsumed under the title 'Japanese Language (kokugo- 国語) courses,' with six subtitles within the main title of 'Japanese Language.' When the textbooks are examined, the usual authors are, Nakajima Atsushi 中島敦 (1909-1942), Natsume Sōseki 夏目漱石, and Miyazawa Kenji 宮沢賢治 (1896-1933). Also, it was observed that Natsume Sōseki's (1867-1916) *Botchan* 『坊ちゃん』 was included in the curriculum of secondary-school books, and *Kokoro* 『こころ』 in high-school books.

When secondary-school books were examined, it was seen that four different printing houses had books, and two of the four printing houses included *Botchan*'s work with their literature books. In this study, a secondary school 2nd-grade literature textbook of the Kyōiku press (教育出版) was chosen as the sample book review. Since it is not possible to use the entire work, it is best explained by summarizing. However, while summarizing, two points in the plot may be explained in more detail. The first is the relationship between *Botchan* and his servant *Kiyo*. The second plot noted in the textbook is the friendship between the math teacher *Hotta*, and *Botchan*. It is seen that the attention of the students was drawn to *Hotta* and *Botchan*'s efforts against the tyranny of the Red Shirt character, who is depicted as a villain.

The writer, who describes the Meiji Period with a mischievous childlike style, can attract the student to this world. Therefore, the student can gain the traditional Japanese perspective through the literary text in his secondary school period with *Botchan*.

When the high-school books were examined, it was seen that there were nine different printing houses and all printing houses included *Kokoro* in their literature books. In this study, the literature textbook of the Kyōiku Press (kyōikushuppan- 教育出版), *現代文 B* (gendaibun B) was chosen as the sample book review. Since it is not possible to use the entire work as course material, it has been observed that the work is explained by summarizing. A part of the testament letter of the work described by summarizing is included. The thing that draws attention here is the suicide of *K*'s close friend, who lived in the same house in *Sensei*'s youth.

Considering the textbook guides, the first target to be reached regarding *Sensei*'s suicide is that *Sensei*, who betrayed his best friend and dragged him to suicide for the sake of love, killed his ego by choosing the path of suicide. *Sensei*'s suicide has no single cause. Attention is also drawn to the death of the Meiji Emperor. *Sensei*'s suicide and the clash of truth and reality, that is, the spirit of the Meiji Period people, who were caught between traditional and modern Japanese dilemmas, were reflected. The work, published at the end of the Meiji Period, directs the student to the people's loneliness in the modernization process and the future society's awareness.

As a result, while the traditional Japanese spirit's awareness was created with the *Botchan* in the middle-school curriculum, the *Kokoro* in the high-school curriculum teaches the modern Japanese person's spirit. Besides, the curriculum is organized as a transition between the traditional Japanese spirit and the modern Japanese spirit, reinforcing the national identity awareness. This study has brought a new and detailed perspective to studies on a large scale, such as "Reflection of Japanese National Consciousness in Literature" and a narrow scale, "National Consciousness in Teaching Literature in Japan."

Giriş

Kişinin ulus bilincinin inşasında yaşadığı toplumun ve olayların etkisi kaçınılmazdır. Dolayısıyla ulus bilincinin oluşumunda da tarihsel süreç içerisinde kişinin veya toplumun kendisini nasıl konumlandığı önemlidir. Milli kimlik/ulus bilinci üzerine Anderson (2007) ve Smith'in (1994) yaptığı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmalarda, son dönemlerde yaşanan küreselleşmenin etkisiyle "millet" kavramının anlamının değiştiği ve buna bağlı olarak milli kimliğin de değiştiği öne sürülmektedir. Anderson (2007), milletin, "hayali bir topluluktan" başka bir şey olmadığını belirtse de, yine de modern dünyadaki birçok kavramdan daha uygun bir kullanım olduğu gerçeğini de inkâr etmez. Smith (1986), milli kimliklerin genellikle kültürel ortaklıkları olan gruplar etrafında toplandığını ancak modernleşme sürecinde kolektif kimliklerin de ortaya çıktığını belirtmektedir.

Modern Japonya'daki milli kimlik ile ilgili Billig (2002), Japonya'da milli kimliğin apaçık ortada olduğunu ve bir tür "sıradan" kimlik olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Ancak Tanabe (2001:398-400), "kişinin ait olduğu milletle bütünleşerek oluşturduğu bilinç, inanç ve duygu" ile milli kimliğin oluşabileceğini ve Japonya'nın "tek ırk, tek millet" olduğunu savunmaktadır. Ayrıca sivil ve etnik standartlar arasında ayırım yapılmaksızın halkın bilincinin birleştirildiğini, eski yönetici sınıfın ulusu inşa ettiğini belirtmektedir. Güçlü siyasi ulusal gururun da benmerkezci ve dışlanmayla bağlantılı olma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla her ulusun, ulusal kimliklerini oluştururken kendilerine özgü sosyal ve tarihsel arka plandan etkilendiği anlaşılmaktadır. Milli kimlik/ulus bilinci ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alındığında, milli kimliğin, ortak kültüre, tarihe sahip insanların bütünleşerek kendilerini konumlandırmasıyla inşa edildiği ifade edilebilir.

Ulus bilincinin oluşumuna, ulusal dil inancı ile birlikte en çok katkı sağlayan alanın edebiyat olduğu söylenebilir. Diğer sanat dalları ile karşılaştırıldığında, edebiyat, dil edinimini, fikir ve gelenekleri anlamayı gerektirir. Dolayısıyla toplumun doğurduğu toplumsal ve kültürel olguları içinde barındıran bir kaynak niteliğine sahip olan edebiyat, ulus bilincinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada da, Japonya'da ulus bilincinin oluşumunda edebiyat öğretiminin rolü üzerinde durulmuştur. "Edebiyat öğretimi ile ulus bilinci oluşturuluyor mu?" sorusuna cevap aranmıştır. Japon Eğitim-Kültür-Spor-Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (*Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology* - MEXT) açık kaynaklarında yer alan ders planları, ders materyali kılavuzlarından¹ ve Japonca kaynaklardan yararlanılmıştır.

Japonya'da Edebiyat Öğretimi

Ders kitabı kılavuzları ve öğretim programları incelendiğinde ilkökul kitaplarında öğrenmeye yönelik okuma parçalarının olduğu görülmüştür. Ortaokul kitaplarında, edebi metinlerin, öğrencinin sözcük kullanımına ve sözcüklerin anlamını kavramaya yönelik ders materyali olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca her metnin sonunda "okuma rehberi" ve ayrıca "eser okuma ve eser hakkındaki düşünceleri özetleme" alıştırmaları verilmektedir. Bu alıştırmalarla eserdeki karakterlerin imgesinin kavranması ve öğrencinin kendi düşüncesine sahip olması hedeflenmektedir. Dahası Japon edebiyat eserlerinden herhangi birini okuma adı altında "roman okumak ve okumayı öğrenmek" de hedefler arasında bulunmaktadır (Uenishi, 2019).

MEXT, lise ulusal dil öğretimi hedefini, toplumun bir üyesi olarak yaşayabilmek için gerekli olan ulusal dil becerisinin temellerini kazanmak olarak belirlemiştir. Günümüz lise edebiyat dersleri *Milli/Ulusal Dil (kokugo- 国語)* dersi adı altında toplanmaktadır. *Milli/Ulusal Dil* ana başlığı içerisinde altı alt başlık içermektedir. Başlıklar ve ders içerikleri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1 dikkate alındığında, edebiyat derslerinin ulusal dil öğretimiyle iç içe olduğu anlaşılmaktadır. Ders kredileri incelendiğinde ise Klasik metinleri okuyup anlamaya yönelik olan derslerin kredileri ile Modern Japon edebiyatı yazarlarının edebi eserlerini okuyup, anlamaya yönelik derslerin kredilerinin de eşit olduğu görülmektedir. Dolayısıyla günümüz Japoncasına verilen önem kadar klasik Japoncaya da önem verildiği düşünülebilir.

Edebi metinlerle ulus bilincinin oluşturulmasını temel alan bu çalışmada, Modern Metinler (gendaibun-現代文) ders kitapları dikkate alınarak inceleme yapılmıştır.² MEXT müfredatına dahil edilen ders kitapları incelendiğinde, Natsume Sōseki'nin (夏目漱石) eserlerinin edebiyat ders kitaplarında yer aldığı dikkat çekmektedir.

¹ https://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/new-cs/1383986.htm (Erişim Tarihi 12.11.2020)

² https://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/kyoukasho/tenji/1385385.htm (Erişim tarihi:12.11.2020)

Tablo 1. Günümüz lise Japon Edebiyat dersi içerikleri

<i>Japon Dili Dersleri (kokugo- 国語)</i>		
<i>Japon Dili Sentezi</i> (Kokugosōgō-国語総合4)	Haftada 4 kredi ³	Ulusal dil öğretimine yöneliktir.
<i>Japon Dili İfade Biçimleri 1-2</i> (Kokugohyōgen-国語表現 I -2)	Haftada 3 kredi	
<i>Japon Dili İfade Biçimleri II – 2</i> (Kokugohyōgen-国語表現 II -2)		
Modern Metinler (Gendaibun-現代文)	Haftada 6 kredi	Modern Japon edebiyatı yazarlarının edebi eserlerini okuyup, anlamaya ve eserleri analiz etmeye yöneliktir.
<i>Klasik Metinleri Okuma</i> ⁴ (Kotenkōdoku-古典講読)	Haftada 2 kredi	Klasik metinleri okuma ve anlamaya yöneliktir.
<i>Klasik Japonca</i> (Koten-古典)	Haftada 4 kredi	Klasik metinleri okuma ve anlamaya yöneliktir.

MEXT müfredatına dahil edilen ders kitaplarından örnek olarak seçilen basımevlerinin kitapları incelendiğinde, kitaplardaki bir yıllık müfredatta yer alan yazarlar ve eserleri Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Lise ders kitaplarında yer alan yazarlar ve eserleri

Yazar	Eser Adı	Kyōiku (教育出版) Basımevi <i>Modern Metinler B</i> (Gendaibun B)	Kirihara (桐原書店) Basımevi <i>Modern Metinler B</i> (Gendaibun B)	Kazuken (数研出版) Basımevi <i>Modern Metinler B</i> (Gendaibun B)
Nakajima Atsushi	<i>Sangetsu-ki</i> 『山月記』	○	○	○
Natsume Sōseki	<i>Gönül</i> 『こころ』 Kokoro	○	○	○
Hagiwara Sakutarō	<i>Take</i> 『竹』	○	-	-
Miyazawa Kenji	<i>Eiketsu No Asa</i> 『永訣の朝』	○	○	○
Shimazaki Tōson	<i>Komoronaru Kojōno Hotori</i> 『小諸なる古城のほとり』	○	-	○
Murō Saisei	<i>Shōkeijō</i> 『小景異情』	○	-	-
Ogawa Yōko	<i>Bakkusutorōku</i> 『バックストローク』	○	○	-
Mishima Yukio	<i>Sotoba Komachi</i> 『卒塔婆小町』	○	-	-

Tablo 2 dikkate alındığında örnek olarak seçilen basımevlerinin Modern Metinler B ders kitaplarında ortak görülen yazarlar; Nakajima Atsushi (1909-1942), Natsume Sōseki, Miyazawa Kenji (1896-1933)’dir. Ayrıca kitaplarda edebi eserlerin sonrasında “eleştiri” adı altında akademik makaleler de yer almaktadır. Sōseki’nin *Gönül* eserinden sonra Umemori Naoyuki’nin ulusal kimlik ile ilgili eleştiri makalesinin yer aldığı dikkat çekmektedir.

Sōseki’nin eserlerinin ders materyali olarak kullanılması ile ilgili olarak Sekiguchi (1980), Sōseki’nin modern Japon edebiyatının bir temsilcisi olduğunu, eserlerinin de her ders kitabının edebi öğretim materyallerinin özü olduğunu söyler. Ayrıca Sekiguchi (1980), eğitimde bir ‘hafıza’ oluşturulacaksa eğer XX. yüzyıl modern Japonya’nın hafızasının çekirdeğini Sōseki’nin oluşturduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada iki yüz elli yıl ülke kapılarını dünyaya kapatan Japonya’nın, Batı’ya tekrar kapılarını açarak modernleşme sürecine girdiği ve *imparatorluktan ulus devlete doğru geçişinin somutlaştığı* (Özşen, 2020:41) Meiji Dönemi (1868-1912) yazarı Natsume Sōseki’nin eserleri ile oluşturulmaya çalışılan ulus bilincine dikkat çekilecektir.

³ 1 kredi 45 dakikadır.

⁴ Japonya’da Budizm’in yayılması yazı sisteminin de Çin yazı sisteminden etkilenmesine neden olmuştur. Japonya’da bulunan en eski metinler klasik Çince yazılmışlardır. Burada söz konusu olan klasik metinler de klasik Çince ile yazılan metinleri kapsamaktadır.

Ders kitapları incelendiğinde, ortaokul⁵ okuma metinlerinde Söseki'nin Botchan⁶ 『坊っちゃん』 eseri ön plana çıkarken, lise kitaplarında⁷ Kokoro⁸ 『こころ』 eseri görülmektedir.

Meiji Dönemi, Ulus Bilinci ve Söseki

Meiji Dönemi (1868-1912) Japon tarihi için çağdaşlaşma hareketlerinin yaşandığı dönemdir. İki yüz elli yıl ülkesini dünyaya kapatan Japonya'nın, Edo Dönemi'nin (1603-1868) sonunda ülkeyi açmak zorunda kalmasının nedeni, ezici avantajlara sahip olan Batı'nın işgalinden kurtulmaktır. Başka bir deyişle, Batı'yı benimsemediği ve Batılı ülkelerle rekabet edecek kadar ulusal güce sahip olmadığı müddetçe milletin bağımsızlığının sürdürülmesi mümkün değildir. Batılı güçlerin sindirilmesi, ulusun hayatta kalması, ulusal bir misyon olarak kabul edilir. Ancak, halkın kaderi Batı güçlerinin sindirilmesiyle sınırlı değildir. Bunun nedeni, modern bir ulus olarak uluslararası topluma katılmak için gerekli olan Batı Avrupa medeniyetinin, Japon medeniyetinde benzersiz bir dönüşüme yol açmasıdır (Kimura, 1970:2).

Meiji Dönemi başlarında Batılı ülkelerin üstünlüğü ile karşı karşıya gelen Japonya, onlarla imzalanan adaletsiz anlaşmalar nedeniyle ülke olarak ayakta kalmanın gerekli olduğunu anlar ve “Zengin ülke, güçlü ordu” sloganıyla Batı'nın sömürgesi olmamak için Batılı ülkeleri tanıyıp onların ilmini ve teknolojisini öğrenme yoluna gider.

Japon modernleşmesiyle ilgili Murdock (Akt: Tokunaga, 2006), birçok alanda yeniliği başaran Japonya'nın, XIV. yüzyıl Avrupa'sının kültürüne bağlı olarak bu yenilikleri elli yıl içerisinde hızlı bir şekilde uygulayıp, XX. yüzyıla taşımasının saygı duyulacak bir durum olduğunu ifade eder.

Modernleşme yolunda ilerleyen ve Batılı ülkeler karşısında ezilmek istemeyen Meiji Dönemi Japon edebiyatı yazarlarının eserlerinde milliyetçilik ve ulus devlet düşüncesi hakimdir. Eserlerde görülen milliyetçilik teması, yalnızca yabancı yayılmaya karşı olan ideolojik bir davranış değil, aynı zamanda ülkenin siyasi, sosyal ve kültürel geleneklerinin tanınması ve onları yabancı medeniyetlerin etkisinden korumaya yöneliktir (Kimura, 1970:4). Bu nedenle Etö (1967), Meiji Dönemi yazarlarını; *bir Japon olarak kültürel farkındalığı kaybetmeden, her zaman güçlü bir misyon duygusuyla yaşayanlar* olarak tanımlamıştır.

Meiji Dönemi'nde öte yandan Japonlar eğitim için yurt dışına gönderilmiştir. Meiji Dönemi yazarlarından Natsume Söseki (1867-1916) ve Mori Ōgai Avrupa'ya eğitim için gitmiştir. Ancak Avrupa'da eğitim görmelerine rağmen, Batılı kimliğine bürünmemişlerdir ve Avrupa'daki eğitimleri hiçbir zaman onların bilgi ve fikirlerinin Avrupalılaşmasına neden olmamıştır. Aksine onlar, Batı medeniyetinin etkisi altında Japonya'nın geleceğini ne şekilde konumlandıracağı ve Japon halkının nasıl korunacağı endişesini taşımışlardır. (Kimura, 1970:5).

Söseki, 1867 yılında doğup, 1916 yılında vefat etmiştir. Meiji Dönemi ile başlayan hayatı, yine Meiji Dönemi ile son bulmuştur. Çin Edebiyatına ve yazısına daha çok ilgi duymasına rağmen Söseki, ülke politikası gereği 1893 yılında Tokyo İmparatorluk Üniversitesinin İngiliz Edebiyatı bölümünden başarıyla mezun olmuştur. Söseki, Japon hükümetinin bursu ile 1900-1902 yılları arasında İngilizce ve İngiliz edebiyatı eğitimi için Londra'ya gönderilmiştir. Yurt dışında alanlarında uzmanlaşan öğrencileri ülkelerinde bulunan Batılıların pozisyonlarına yerleştirmeyi amaçlayan Japon hükümeti, bu amaç doğrultusunda Söseki'yi de İngiliz Edebiyatı alanında Batılı akademisyenlerin yerini almak üzere eğitmiştir. Söseki, İngiltere'ye gitmeye sıcak bakmasa da sonradan kabul etmek zorunda kalır. İngiltere'deki yaşamıyla ilgili anlattıkları da Japonya'ya duyduğu özlemi yansıtmaktadır. Konu ile ilgili olarak, Nakamura (2012:10), Söseki'nin İngiltere ve Japonya konusundaki karmaşık duygularını, geliştirmiş olduğu İngilizcesi ile bir İngiliz beyefendisi gibi ifade edişini şu şekilde aktarır:

“Bazen kendimi İngiltere'den nefret ederken buluyorum ve hemen ülkeme dönmek istiyorum. Fakat Japon halkını derinlemesine düşündüğümde, acı içinde bunun zor olduğunu anlıyorum.”

Söseki'nin yazdıklarında yaşadığı ikilem ve ülkesinin içinde bulunduğu durumu fark edemeyen Japon halkına serzenişte bulunduğu görülmektedir.

“Bizim beyefendilerimiz ne kadar da kendini beğenmiş! Ne kadar da züppece davranıyorlar! Ne kadar aptalca! Modernleşmekte olan Japonya'dan nasıl oluyor da memnun kalıyorlar! Yozlaşan bu toplumu nasıl bu şekilde kabul edebiliyorlar!”(Nakamura, 2012:10)

Batı taklitçiliğine tepki ile yaklaşan Söseki, ülkesinin Batı'dan gelen olgulara da karşı çıkmadığını “askerlerimizle gurur duyuyorum. Batıdan aldığımız silahlarla Rusya ile başarılı bir şekilde savaştılar.” sözleriyle ifade etmektedir.

⁵ https://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/kyoukasho/tenji/mext_00002.html (Erişim tarihi:12.11.2020)

⁶ Hüseyin Özkaya, Mariko Erdoğan tarafından Türkçeye *Küçük Bey* olarak çevrilmiştir. Bu çalışmada çeviriler tarafıma yapılmıştır.

⁷ https://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/kyoukasho/tenji/1385385.htm (Erişim tarihi:12.11.2020)

⁸ Bilal Ünal tarafından Türkçeye *Gönül* olarak çevrilmiştir. Japon edebiyatı II. Dünya Savaşı sonrası süreçte Batıda ve dünya edebiyatında çok önemli bir konum edinmiştir. Bu nedenle Japon edebiyatından birçok eserin birçok dile Japonca aslından çevirisi yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak Güven'in (2019) kapsamlı bir çalışması bulunmaktadır.

Tokuichirō (2005:2) ise Sōseki'yi şu şekilde anlatır:

“Sōseki, Meiji Dönemi'nin bütün inceliklerini ve detaylarını bizzat yaşayarak anlamış, o süreçteki olayların toplum üzerindeki etkilerini hissetmiş bir yazardır. Bu nedenle onun eserlerini okuduğumuzda yabancı kültüre alışmakta zorlanan dönemin insanlarının duygularını, deneyimlerini kolayca anlayabiliriz.”

Sōseki'nin İngiltere yaşamı ve düşünceleri dikkate alındığında, Sōseki'deki ulus bilinci ortaya çıkmaktadır. Ülkesi için zorlu İngiltere yaşamına katlandığı, Batılı düşüncelerle toplumun yozlaşmasına göz yummak istemediği ve bu düşüncelerinin de eserlerine yansması nedeniyle de Japonya'da milli yazar olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

İngiltere'den döndükten sonra 1903 yılında Tokyo'da ilk Milli Üniversite olarak tanınan İmparatorluk Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı derslerine girmeye başlayan Sōseki, 1907 yılında üniversitedeki işini bırakarak Asahi gazetesi editörü olarak çalışmaya devam eder ve bu süreçten itibaren vefatına kadar on iki eser yazar. Çalışmanın sonraki başlıklarında, Sōseki'nin MEXT tarafından öğretim materyali olarak kabul edilen, *Küçük Bey* ve *Gönül* eserleri üzerine değerlendirme yapılmıştır.

Küçük Bey (Botchan 『坊っちゃん』 Eseri ve Ulus Bilinci

Sōseki'nin 1906 yılında yayınlanan *Küçük Bey* eserinde, Tokyo'dan Shikoku'daki⁹ bir kasabaya öğretmenlik yapmak için giden Küçük Bey'in yaşadığı sorunlar anlatılmaktadır. Olaylar genel olarak bu kasabada geçer. Orası kaplıcaları ile ünlü, küçük bir balıkçı kasabasıdır. Eserde dikkat çeken diğer karakter ise Küçük Bey'in karşıt karakteri olan Kırmızı Gömlek'tir. Edebiyat öğretmeni ve aynı zamanda müdür yardımcısı olan Kırmızı Gömlek, üniversite mezunu olduğu için saygı gören birisidir. Yıl boyunca pazen, kırmızı gömlek giymesi nedeniyle Küçük Bey ona Kırmızı Gömlek ismini verir. Kadın gibi sesi, kibarlığı ve piposu ön plana çıkarılarak tasvir edilir. Kırmızı Gömlek, Batı tarzı kıyafetleriyle oluşturduğu görüntü ile eserde yer alır. Küçük Bey eserde okuldaki matematik öğretmeni Hotta ile birlikte edebiyat öğretmeni Kırmızı Gömlek'in yalanlarını ortaya çıkarmaya çalışır.

Okulda Matematik Zümre başkanı olan Hotta'ya, yuvarlak kafası ve kısa saçları nedeniyle Küçük Bey *Oklu Kirpi* ismini verir. Başlarda Küçük Bey ile sorunlar yaşasalar da sonraları ortak planlar yaparak kötülükleri ortadan kaldırmak için ellerinden geleni yaparlar.

Ayrıca Küçük Bey'in hizmetkârları Kiyo da eserde önemli karakterlerden biridir. Çocukluğunda Küçük Beylerin evlerinde yaşayan Kiyo, Meiji Dönemi'nde maddi varlığını kaybetmiş samuray ailelerinden birinin ferdidir. Çünkü Meiji Dönemi yenilikleriyle birlikte tek ve merkezi ordu-donanma oluşturularak samuray sınıfı ortadan kaldırılır. Kiyo da maddi olarak sıkıntıya düştüğü için Küçük Beylerin evinde çalışmaya başlar. Kiyo Küçük Bey'i çok sever ve onu kendi çocuğu gibi sahiplenir. Kiyo sık sık Küçük Bey'e çok dürüst ve güven veren biri olduğuna dair iltifatlarda bulunur.

Çocukluğu ile başlayan eserde Küçük Bey “Edo Çocuğu” anlamına gelen “Edokko” ismi ile anılır. Küçük Bey adını ise ona evlerindeki hizmetkâr Kiyo vermiştir. “Edo Çocuğu” ismi ise tesadüf değildir. Meiji öncesine yani Edo Dönemi'ne yapılan vurgudur. Dolayısıyla Küçük Bey'in modernleşme öncesi Japonya'sını temsil ettiği düşünülmektedir. Çocukluğunda çeşitli yaramazlıklar yapan Küçük Bey, öğretmenlik yaptığı dönemlerde de şımarık ama dürüst, açık sözlü, temiz kalpli, atılgan, adaletli, içten biri olarak tanıtılır. Yoshimoto (2009), Küçük Bey'de görülen şımarıklığı, içindeki dürüstlüğü, Japonsu bir özellik olarak görmektedir.

Ortaokul kitapları incelendiğinde, dört farklı basımevinin kitabının bulunduğu, dört basımevinden ikisinin Küçük Bey eserini edebiyat kitaplarına dahil ettiği görülmüştür. Bu çalışmada örnek kitap incelemesi olarak Kyōiku basımevinin (教育出版), ortaokul ikinci sınıf edebiyat dersi kitabı tercih edilmiştir. Eserin tamamının ders materyali olarak kullanılması mümkün olmadığı için eserin özetlenerek anlatılmaya çalışıldığı görülmüştür. Ancak özetlenirken olay örgüsünde iki nokta daha detaylı anlatılmaktadır. İlki Küçük Bey ile hizmetkârları Kiyo arasındaki ilişkidir.

Meiji Dönemi öncesinde yaşayan Japon kadını Kiyo, eğitim almamıştır fakat Küçük Bey, ondaki asaletin hiç kimsede olmadığı yönünde bir düşünceye sahiptir. Kendisine karşı birçok iyiliği olan Kiyo'yu, Matsuyama'ya gidene kadar anlamadığını dile getirir. Burada Küçük Bey'in Edo Dönemi samuray sınıfı insanına karşı övgüleri görülmektedir. Meiji Dönemi insanı ile eski dönem insanı kıyasladığında eğitimsiz olsalar bile Küçük Bey'in Edo Dönemi insanını daha asil gördüğü dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Soseki'nin Kiyo ile ilgili övgülerin ön plana çıkarılarak, Edo Dönemi'ne ve modernleşme öncesi Japonya'sının feodal ahlakına dikkat çekildiği ve edebi metin aracılığı ile öğrenciye ulusal düşünce yapısının kazandırılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

Ders kitabında dikkat çekilen ikinci olay örgüsü ise matematik öğretmeni Hotta ile Küçük Bey arasındaki arkadaşlıktır. Kötü adam olarak tasvir edilen Kırmızı Gömlek karakterinin zorbalığına karşı Hotta ve Küçük Bey'in

⁹ Güneybatı Japonya'daki bir ada.

çabasına, öğrencilerin dikkatinin çekildiği görülmektedir. Çünkü Küçük Bey Tokyolu, Hotta Aizu boyu¹⁰ üyesidir. Aizu boyu Meiji Dönemi yeniliklerine karşı olma özelliği ile Meiji Dönemi olaylarında ön plana çıkmaktadır. *Edo Çocuğu* Küçük Bey ile *Aizulu* Hotta karakterleri dikkate alındığında, iki karakter ile Meiji hükümeti karşıtlığının vurgulandığı düşünülmektedir. Başka bir deyişle, Kırmızı Gömlek'te görülen modernleşmeyi gözler önüne sererek, bu modernleşmenin yol açacağı yozlaşmayı da ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Söseki'nin Hotta ile yine samuray sınıfını ön plana çıkardığı görülmektedir.

Söseki, Batı'nın kültüründen etkilenerek Japon kültüründen ve değerlerinden uzaklaşmanın ülke değerleri için zararlı olacağını altını da Kırmızı Gömlek karakterine dikkat çekerek çizer. Hotta ile konuşması sırasında Kırmızı Gömlek ile ilgili Küçük Bey'in yorumu şu şekildedir:

"Biraz yorulmam umurumda bile değil. Bu kadar kötü birini ortadan kaldırmamak Japonya için zararlı olacağı için ona haddini bildirmeden içim rahat etmez."

Ortaokul edebiyat müfredatına dahil edilen Söseki'nin Küçük Bey eseri, metaforik kullanımlar nedeniyle öğrenci tarafından anlaşılamayacağı düşünülebilir ve fakat ulus devlet bilincinin temelini atıldığı Meiji Dönemi'ni yaramaz bir çocuk edasıyla anlatan yazar, öğrenciyi kendi dünyasına çekebilmektedir. Dolayısıyla öğrenci Küçük Bey eseri ile ortaokul döneminde geleneksel Japon bakış açısını edebi metin üzerinden kazanabilmektedir.

Gönül (Kokoro 『こころ』) Eseri ve Ulus Bilinci

Söseki'nin 1914 yılında yayınlanan eseri üç bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda olayın başat karakteri *Hoca* (Sensei-先生), ona hayran bir üniversite öğrencisi *Ben* (watashi-私) gözüyle anlatılır. İkinci kısımda okul bittikten sonra Tokyo'dan ailesinin yanına dönen gencin başından geçenler ve ailesi ile ilişkisi bulunmaktadır. Üçüncü kısımda ise *Hoca*'nın üniversiteli gence yazdığı vasiyeti, mektup şeklinde yer almaktadır. Hoca karakteri intihar ettiği için gönderdiği mektup, vasiyet niteliği taşır ve mektubunda o zamana kadar Hoca, eşiyle paylaşmadığı bir takım olaylardan dolayı çektiği ıstırabı anlatmıştır. Hoca'nın intihar duygusunu sadece çektiği acı tetiklememiş aynı zamanda İmparator Meiji'nin ölümü üzerine onun en sadık yaveri olan General Nogi'nin intiharı da onu bu sona sürüklemiştir. Eserde karakterlerin isimleri bulunmamaktadır. Karakterler *Hoca* (Sensei-先生), *Ben* (watashi-私), *K*, *Hanım Efendi* (Okusan-奥さん) ve *Küçük Hanım* (Ojōsan-お嬢さん) şeklinde adlandırılmıştır.

Lise kitapları incelendiğinde, dokuz farklı basımevinin kitabının olduğu ve bütün basımevlerinin *Gönül* eserini edebiyat kitaplarına dahil ettiği görülmüştür. Bu çalışmada örnek kitap incelemesi olarak Kyōiku basımevinin, Modern edebiyat (Gendaibun B -現代文B-) dersi kitabı tercih edilmiştir. Eserin tamamının ders materyali olarak kullanılması mümkün olmadığı için eserin özetlenerek anlatılmaya çalışıldığı görülmüştür. Kitapta vasiyet niteliği taşıyan mektubun bir kısmına yer verilmiştir. Burada dikkat çekilen olay ise *Hoca*'nın gençliğinde aynı evde yaşadığı yakın arkadaşı *K*'nın intiharıdır.

K, zengin bir ailenin çocuğudur ancak zengin bir rahibe evlatlık olarak verilmiştir. Maddi sorunları olmayan *K*, bir süre sonra maddi sıkıntılar yaşamaya başlar. Çocukluğundan beri *K* ile arkadaş olan *Hoca*, *K*'ya destek olmak için ev sahibesine rica ederek ona da bir oda kiralamasını ister. Ev sahibi duruma sıcak bakmasa da sonradan *Hoca*'yı kırmaz. Olaylar *K* ile *Hoca*'nın ev sahibesinin kızına duyduğu ilgi ile başlar. Aynı şekilde ev sahibesinin kızı da *K*'ya yakınlık gösterir. *Hoca*, ev sahibesinin kızının *K*'ya karşı sıcak davranışlarından rahatsız olur ve *K*'yı kıskanmaya başlar. *K* ile *Küçük Hanım* ile ilgili konuşurlar ve *K*, *Küçük Hanım* ile ilgili duygularını *Hoca*'ya söyler.

Hoca bu durumdan daha çok rahatsız olur ve kendince bir çare bulmaya çalışır ve *Hanım Efendi* ile konuşmaya karar verir. *Kızı* ile evlenmek istediğini söyler. *Hanım efendi* bu isteği kabul eder. *Hoca* *K*'dan bu durumu gizler ancak *Hanım Efendi* bir konuşmasında bu konuyu *K*'ya anlatır. Olayı öğrendikten sonra bile *K*, *Hoca*'ya hiçbir şey olmamış gibi davranır. Konuyla ilgili konuşmaz. *Hoca* bu durumla ilgili olarak kendini kötü hisseder ve *K* ile konuşmaya karar verir fakat *K* o gün intihar etmiştir.

Hiç kimsenin bilmediği bu olayı *Hoca*, *Ben*'e vasiyet mektubu ile itiraf eder ve bu durumla ilgili kendini suçlar. Ev sahibesinin kızıyla evlenir fakat intihar gerçeğini ona anlatamaz. İtirafının sonunda da şunları dile getirir:

"K'nın ölüm sebebini tekrar tekrar düşündüm. O dönem aklım aşkın ellerine teslim olmuştu. Bu nedenle de düşüncelerim de tekdüze ve basitti. K'nın aşk acısı içinde öldüğünü düşündüm. Ancak detaylı şekilde düşündüğümde ölüm nedeninin "hakikat ve idealin" çatışması olduğunu anladım. Bu da beni tatmin etmiyordu. Ama sonunda K'nın da benim gibi tek kalıp, yalnızlık hissinden kurtulamadığı için bu kararı vermiş olabileceğini düşündüm. K'nın yürüdüğü bu yolda K ile aynı şekilde ilerlediğime dair bir hisse kapılmışım."(108)

¹⁰ Aizu, Japonya'nın Fukushima iline ait bir yerleşim yeridir. Edo Dönemi boyunca Aizu bölgesi derebeylik sisteminde Aizu boyu olarak biliniyordu. Savaşçı özellikleriyle ve güçlü olmalarıyla bilinmektedir.

Mektubundaki itirafıyla birlikte Hoca, arkadaşı K ile aynı yolda yürümeye karar verdiğini de açıklar. Ders kitapları kılavuzları dikkate alındığında Hoca'nın intiharı ile ilgili olarak ulaşılmaması istenen ilk hedef, en yakın arkadaşına ihanet eden, onu aşkı uğruna intihara sürükleyen Hoca'nın egosu ve arkadaşı gibi kendisinin de intihar yolunu seçmesiyle kendisindeki egoyu da öldürmesidir. Yalnızlık ve egoizm ile ilgili, “Yalnızlık bu modernleşen çağda doğanlar için ödenmesi gereken bir bedeldir. Bu nedenle tamamiyle özgür, bağımsız ve egoist birisin.” ifadeleri de bulunmaktadır. Sōseki romanlarında modern dünyadaki yalnızlıkları tarif ederek körü körüne Batılılaşmayla aydınlanan birçok modern yazardan farklılık gösterir (Nakamura, 2012:10). Ayrıca romanlarında Meiji Dönemi'nin çarpıcı değişikliklerini yaşayan, orta sınıf Japon aydınının, birçok Japon'un bugün bile yaşadığını düşündüğü sorunlarını ele alır (Esenbel, 2003:11). Dolayısıyla bu noktada, modernleşme yolundaki Japon halkında yozlaşmayla birlikte görülen bencilliğe dikkat çekilmektedir. Egonun/bencilliğin ülke, millet için zararlı olacağı düşüncesinin ön plana çıkarılarak yok edilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.

Hoca'nın intiharının tek sebebi yoktur. Meiji İmparatoru'nun vefatına da dikkat çekilmektedir. Hoca, İmparator'un vefatı ile ilgili “Meiji ruhunun imparatorun ölümüyle birlikte son bulduğu düşüncesine kapıldım. Meiji ruhundan iliklerine kadar etkilenen bendeniz bundan sonra hayatta kalırsa çağın gerisinde kalmış olacak.” ifadesi bulunmaktadır. Hakikat ve gerçeğin çatışması yani geleneksel ve modern Japonya ikilemi arasında kalan Meiji Dönemi insanların ruhunun yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

Lise müfredatına dahil edilen Sōseki'nin *Gönül* eserinin alıntılanan bu bölümle sınırlı kalmadığı ve öğrencinin eserin tamamını okumaya teşvik edildiği not, metnin sonunda verilmiştir. Meiji Dönemi sonunda yayımlanan eser ile modernleşme sürecindeki insanların yalnızlığına dikkat çekerek, öğrenciyi farkındalığa davet etmektedir.

Değerlendirme

Bu çalışmada, Japon edebiyat öğretiminde ulus bilincinin oluşumu örnek iki edebi metin üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma ile sosyokültürel alt yapının ve tarihsel geçmişin bir kimlik altında toplandığı Japonya'da, ulus bilincinin edebiyat öğretiminde ne şekilde oluşturulduğuna cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda, ders materyallerinde Meiji Dönemi yazarlarının eserlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Sōseki'nin eserlerinin MEXT tarafından öğretim materyali olarak kabul edildiği görülmüştür. Sōseki'nin eserlerinin ders materyallerine dahil edilmesi, Sōseki'nin XX. yüzyıl modern Japonya'nın hafızasının çekirdeğini oluşturması nedeniyledir. Çok sayıdaki eseri arasından ortaokul müfredatında *Küçük Bey* eseri, lise müfredatında *Gönül* eseri ön plana çıkmıştır.

Sonuç olarak, ortaokul ders müfredatında yer alan *Küçük Bey* eseri ile geleneksel Japon insanının, lise ders müfredatında yer alan *Gönül* eseriyle de modern Japon insanının aktarıldığı görülmüştür. Ayrıca müfredatın, geleneksel Japon ruhundan, modern Japon ruhuna bir geçiş olacak şekilde düzenlenmesi ile ulusal kimlik bilincinin pekiştirildiği düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma ile geniş ölçekte “Edebiyatta Japon Ulus Bilincinin Yansıması”, dar ölçekte ise “Japonya'daki Edebiyat Öğretiminde Ulus Bilinci” üzerine yapılan çalışmalara yeni ve detaylı bir bakış açısı sunulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazar çalışmanın tamamını gerçekleştirmiştir.

Destek ve Teşekkür

Yazar çalışma için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar çalışmada herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça/References

- Anderson, B. (2007). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması* (Çev: İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Billig, M. (2002). *Banal milliyetçilik* (Çev: C. Şişkolar). İstanbul: Gaye Kitapevi.
- Etō, J. (1967). *Meiji no chishiki hito (Etō Jun Chosakushudai 1 Sōseki-ron) [Meiji dönemi entelektüelleri]*. Tokyo: Kōdansha.
- Güven, D. Ç. (2019). Non-European literature in translation: A plea for the counter-canonization of Weltliteratur. (Eds. Esen, E. and Miyashita, R.), *Shaping the field of translation in Japanese ↔ Turkish contexts II* (pp. 65-83). Frankfurt: Peter Lang.
- Kimura, T. (1970). Natsume Sōseki Ni Okeru Nashonaruna Mono - Sono Bungaku-Kan Bunmei-Kan O Chūshin To Shite - [Natsume Sōseki'deki ulus öğeleri – Edebiyat ve uygarlık görüşü odağında]. *Kimura Tokio The Waseda Journal of General Science*, 6, 1-47.
- Nakamura, K. (2012). Sōseki's Kokoro as a cross-cultural study for exchange students from North America and Europe. *The Journal of the Institute for Language and Culture, Konan University*, 1-56.
- Nakanuma, K. V. (2018). *Gendaibun B [Modern metinler]*. Tokyo: Kyouikushuppan.
- Özşen, T. (2020). Modern Japon Eğitim Sisteminin tarihi temelleri üzerine değerlendirme: Meiji'den Shōwa'ya 1868-1950 arası döneme bakış. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, cilt 16 (sayı 1), 36-52.
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik* (Çev: B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanabe, S. (2001). Nihon no Nashonaru Aidentiti no Gainen Kōzō: 1995 ISSP: National Identity Dēta no Jisshō-teki Kentō kara [Japon ulusal kimliğinin kavramsal yapısı 1995 ISSP: Ulus kimlik verilerinin ampirik incelemesi]. *Japanese Sociological Review* 52(3), 398-412.
- Tokuichiro, I. (2005). Nastume Sōseki No Kokoro – Seiyō No Kage No Shita Ni [Nastume Sōseki'nin Gönül'ü – Batı'nın gölgesi altında]. *Gifu Daigaku Kyōiku Kenkyū Hōkoku, Nyūbunkagaku*, cilt54 (sayı 1), 177-190.
- Tokunaga, S. (2006). Tokunaga, Sunao, “Botchan To Yamaarashi – Meiji Ishin Wo Megutte” [Küçük Bey ve Oklu Kirpi -Meiji restorasyonu üzerine]. *Saitama Daigaku Kiyō*, cilt 42 (sayı 1), 7-23.
- Uenishi, K. (2019). Chūgakkō kyōzai to shite no Sōseki bungaku - genkō kyōkasho kyōzai ni chakumoku shite [Ortaokul öğretim materyali olarak Soseki Edebiyatı - Güncel öğretim materyallerine odağında]. *The Faculty of Liberal Arts 6 Hiroshima Jogakuin University*, cilt 6(sayı 1), 56-64.
- Yasuyoshi, S., & Sekuguchi, Y. (1980). *"Sōseki to Kyōkasho", Natsume Sōseki Hikkei II [Sōseki ve ders kitapları]*. Tokyo: Gakutōsha.
- Yoshimoto, T. (2009). *Natsume Sōseki Wo Yomu [Natsume Sōseki'yi okumak]*. Tokyo: Chikuma Bunko.